

МИСТЕЦТВО

ДЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ* 1–4 КЛАСИ

*Л. Масол (керівник творчого колективу),
О. Гайдамака, Н. Очеретяна, О. Дмитренко*

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма навчального предмета інваріантної складової Типових навчальних планів початкової школи розроблена відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти в освітній галузі «Мистецтво». У її змісті інтегруються *музична, образотворча та мистецько-синтетична* змістові лінії. Програма спрямована на поліхудожнє виховання особистості, формування в учнів основ цілісної художньої картини світу.

Мета вивчення навчального предмета «Мистецтво»: у процесі сприймання та інтерпретації творів мистецтва, практичної художньо-творчої діяльності формувати в учнів комплекс ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей, який забезпечить здатність до художньо-творчої самореалізації особистості.

Ключові компетентності — якості особистості, що дають змогу ефективно брати участь у різноманітних сферах діяльності (загальнокультурна, соціальна, інформаційно-комунікативна тощо).

Міжпредметні естетичні компетентності — здатність особистості виявляти естетичне ставлення до світу, естетично оцінювати предмети та явища в різних сферах життєдіяльності, що формується під час опанування різних видів мистецтва та їхньої взаємодії.

Предметні мистецькі компетентності — здатність особистості до пізнавальної діяльності та творчого самовираження у певному виді мистецтва (музичному, образотворчому, театральному та ін.), що формується під час його сприймання і практичного опанування.

Завдання: навчальні.

❖ засвоєння початкових знань, елементарних уявлень і понять про види та жанри мистецтва, особливості художньо-образної мови музичного та візуального мистецтва у взаємозв'язках із синтетичними мистецтвами (хореографією, театром і кіномистецтвом);

❖ розширення художньо-естетичного досвіду, опанування елементарними художніми вміннями та навичками у процесі практичної діяльності;

❖ набуття початкового досвіду зі створення художніх образів у процесі власної елементарної творчості;

виховні:

❖ виховання в учнів естетичного ставлення до дійсності та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, художніх інтересів та естетичних смаків;

❖ виховання елементарних світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, розуміння учнями зв'язків мистецтва з природним і культурним середовищем, життєдіяльністю людини, сучасною технікою, засобами масової інформації;

❖ виховання здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати художні твори, висловлювати й аргументувати особистісне ставлення до них;

❖ виховання потреби в художньо-естетичному самодосконаленні відповідно до вікових можливостей;

розвивальні:

❖ збагачення емоційно-почуттєвої сфери;

❖ розвиток загальних і спеціальних мистецьких здібностей;

❖ стимулювання художньо-образного мислення, проявів уяви та інтуїції, творчого потенціалу особистості.

Основні принципи програми «Мистецтво»:

❖ *системність, наступність, лінійність, інтегративність* у побудові змісту, коли домінуючі змістові лінії музичного та образотворчого мистецтва реалізуються систематично й послідовно, по одній висхідній лінії, з поступовим ускладненням від класу до класу і збагачуються елементами мистецько-синтетичної змістової лінії;

❖ *компетентнісний підхід*, спрямованість курсу на формування в учнів ключових, предметних і міжпредметних компетентностей;

❖ органічний зв'язок *універсального* (загальнолюдського, полікультурного), *національного* (державного) і *регіонального* (етнолокального, краєзнавчого) компонентів мистецької освіти;

❖ єдність навчання, виховання й розвитку учнів засобами мистецтва; зв'язок навчальної діяльності та позаурочної естетико-виховної роботи;

* Програма «Мистецтво» запроваджується в 1–4 класах загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською, російською мовами та іншими мовами національних меншин.

❖ цілісність мистецьких знань та уявлень, емоційно-ціннісного ставлення, умінь і творчості;

❖ діалогічність; варіативність форм, методів, технологій.

Зміст і структура програми

Зміст навчального предмета побудовано за моделлю поліцентричної інтеграції мистецьких знань, що передбачає інтегрування домінантних змістових ліній — музичної та образотворчої, які органічно поєднуються в єдиний тематичний цикл на основі естетико-світоглядної орієнтації і збагачуються елементами хореографії, театру і кіно, які входять до мистецько-синтетичної змістової лінії. Спільними для всіх видів мистецтва є відображення в художніх образах закономірностей людського буття, що зумовлює єдину тематичну структуру програми «Мистецтво», логіку об'єднання навчального матеріалу в цілісні тематичні блоки. Ставлення особистості до себе та до інших людей, до світу природи й культури — провідні цінності, які стають базовими в конструюванні змісту початкової мистецької освіти. Розумінню специфіки художньо-образної мови кожного з видів мистецтва сприяє інтеграція елементів змісту на основі єдності універсальних художньо-естетичних понять («ритм», «контраст», «симетрія», «форма», «композиція», «динаміка» тощо). Особливості спільних тем, споріднених художньо-мовних аспектів змісту зумовлюють процес застосування інтегративних художньо-педагогічних технологій.

Інтеграція мистецьких знань учнів здійснюється на таких рівнях:

❖ *духовно-світоглядному* (через спільну тематику, що відбиває фундаментальний зв'язок усіх видів мистецтва з життям);

❖ *естетико-мистецтвознавчому* (через спільність або спорідненість мистецьких понять, універсальність естетичних категорій);

❖ *психолого-педагогічному* (через технології інтегрованих уроків різного типу).

Зміст програми включає такі умовно виділені наскрізні компоненти:

1) сприймання, аналіз-інтерпретація та естетична оцінка творів мистецтва;

2) практична художньо-творча діяльність учнів, самореалізація в царині мистецтва;

3) естетико-мистецтвознавча пропедевтика (засвоєння понять і термінів).

Методична система, що забезпечує реалізацію закладених у змісті програми ідей, спрямовується на розвиток таких якостей учнів, як ініціативність, активність, самостійність, креативність. Для цього застосовуються ігрові, інтерактивні, проблемно-евристичні технології, емоціогенні ситуації; пріоритет надається засобам особистісно-розвивального спрямування, що забезпечують

суб'єкт-суб'єкту взаємодію, діалог культур. Важливого значення набувають методи й прийоми стимулювання асоціативно-образного мислення (міжвидові мистецькі паралелі, аналогії, порівняння тощо), пошук учнями в мистецтві особистісно значущих смислів, співзвучних власному досвіду. Програма передбачає наступність щодо дошкільної та загальної середньої освіти, а також застосування широких міжгалузевих зв'язків в контексті естетизації освітнього середовища школи.

Орієнтовна світоглядно-виховна тематика і провідні завдання кожного року навчання

1 клас. Формування в учнів уявлень про красу навколишнього світу, сповненого розмаїття звуків, кольорів, ліній, рухів, жестів. Ознайомлення з основними елементами художньо-образної мови музики, образотворчого та синтетичних мистецтв (театр, хореографія, кіно). Створення художніх образів різними мистецьким засобами в процесі практичної діяльності. Розкриття явища взаємодії видів мистецтва. Усвідомлення зв'язків мистецтва з життям, внутрішнім світом дитини в системі «Я — мистецтво».

2 клас. Формування в учнів уявлень про пори року (осінь, зима, весна, літо) в мистецтві та відповідні українські народні свята, обряди, мистецькі традиції (Свято врожаю, Свято святого Миколая, Новий рік, Різдво, Стрітення, Масляна, Великдень, Купало тощо). Усвідомлення можливостей відображення краси довкілля в художніх образах, зв'язків у системі «мистецтво — природа». Поглиблення знань про особливості образних мов різних видів мистецтва. Стимулювання художньо-творчих проявів учнів.

3 клас. Усвідомлення учнями особливостей відображення внутрішнього світу людини, її емоцій і почуттів, ідеалів і прагнень засобами різних видів мистецтв, розкриття особливостей художньо-образного втілення світу дитинства (дитячий фольклор, сюжети казок і мультфільмів, фантастика, пригоди, гумор у мистецтві). Ознайомлення на елементарному рівні з естетичними поняттями ліричного, комічного, фантастичного, героїчного, драматичного, епічного. Формування уявлень про людську духовність, моральні якості — патріотизм, доброту, дружбу, вірність, співчуття. Осмислення можливостей художньо-образного відображення у мистецтві багатства людських відносин, зв'язків у системі «мистецтво — люди». Збагачення індивідуального естетичного досвіду в художньо-творчій діяльності.

4 клас. Розширення і поглиблення знань учнів про мистецтво українського народу, народів, що проживають в Україні, а також інших народів світу. Усвідомлення єдності змісту і форми в художніх творах, багатства способів художнього вираження людських почуттів і ставлення до багатогранного світу культури. Формування

елементарних уявлень про історичні й географічні координати розвитку мистецтва. Узагальнення знань учнів щодо видової та жанрової специфіки мистецтв, особливостей їхніх художньо-образних мов. Стимулювання емоційно-ціннісного ставлення учнів до мистецтва, забезпечення умов для художньо-творчої самореалізації. Осмислення різноманітних зв'язків у системі «**мистецтво — культура**».

Орієнтовна тематична структура

1 клас. АБЕТКА МИСТЕЦТВ

Тема I. Краса навколо нас (16 годин)

Тема II. Мистецтво — чарівне вікно у світ (16 годин)

Тема III. Загадки художніх мов (22 години)

Тема IV. Як митці створюють красу (16 годин)

2 клас. КРАСА ДОВКІЛЛЯ В МИСТЕЦТВІ

Тема I. Пори року і народні свята (16 годин)

Тема II. Мистецтво і рукотворний світ (16 годин)

Тема III. Бринить природи мова кольорова (22 години)

Тема IV. Образи рідної землі (16 годин)

3 клас. ОБРАЗ ЛЮДИНИ В МИСТЕЦТВІ

Тема I. Мистецькі мандри казкових персонажів (16 годин)

Тема II. Легендарні герої в мистецтві (16 годин)

Тема III. Комічні та фантастичні образи (22 години)

Тема IV. Краса людської духовності (16 годин)

4 клас. СВІТ У МИСТЕЦЬКИХ ШЕДЕВРАХ

Тема I. Мій мальовничий, світанковий край (16 годин)

Тема II. Ми діти твої, Україно! (16 годин)

Тема III. Подорожі країнами і континентами (22 години)

Тема IV. Дзвони минулого, шляхи майбутнього (16 годин)

1 КЛАС

АБЕТКА МИСТЕЦТВ

70 годин (2 години на тиждень), з них 8 годин — резервний час

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
-----------------------------	---

Тема I. Краса навколо нас (16 годин)

Музичне мистецтво

Звуки: шумові, музичні. Властивості музичних звуків (висота, тривалість, гучність). Мелодія. Музика. Настрій у музичному творі.

Художньо-творча діяльність (ХТД): спів (постава, дихання). Сприймання музики, визначення настрою, характеру мелодій, (пластичне інтонування). Імпровізація (експериментування зі звуками). Гра «Зозуля».

Орієнтовні твори для сприймання

М. Лисенко. «Колискова»; П. Чайковський. «Хвороба ляльки», «Нова лялька»; Л. Колодуб. «Лялька співає»; Р. Шуман. «Перша втра-та», «Сміливий вершник»; Я. Барнич. «Коник»; Д. Кабалевський. «Клоуни»; В. А. Моцарт. «Квартет»; В. Косенко. «Мелодія», Х. В. Глюк. Мелодія з опери «Орфей та Еврідіка».

Орієнтовні твори для виконання

Українські народні пісні «Українка я маленька», «Прилетів комарик», «Урожайна»; М. Попенко. «У лісовій музичній школі»; Ю. Рожавська. «Сонечко»; Б. Савельєв. «Із чого складається світ»; А. Філіпенко. «На місточку» або інші твори українських та зарубіжних композиторів, спрямовані на розкриття теми.

Учень / учениця:

має уявлення про властивості музичних звуків (високі — низькі, довгі — короткі, гучні — тихі);

характеризує різні за характером мелодії (плавна, стрибкоподібна тощо), настрої у музичних творах;

порівнює шумові й музичні звуки; музичні звуки за їхніми властивостями; уміє співати пісні у відповідному настрої, передавати руками характер мелодій (пластичне інтонування);

дотримується правил співу (постава, дихання);

орієнтується у поняттях: звук, мелодія, музика, спів, голос, інструмент.

Образотворче мистецтво

Крапка, лінія, пляма. Графіка (елементарне уявлення). Форма. Настрій у мистецьких творах.

ХТД: Створення ліній-образів, різних за характером («колючі», «лагідні» тощо); малювання простих за формою предметів; персонажів

Учень / учениця:

має уявлення про виражальні можливості крапки, лінії, плями в довідці та художніх творах;

казок. Виконання нескладних пейзажів, контурних і силуетних зображень.

Художні техніки (ХТ): олівець, ручка, фломастер, крейда, гуаш, акварель, плямографія, монотипія.

Орієнтовні твори для сприймання

П. Клес. «Осіньне дерево»; М. Приймаченко. «Фантастичний звір»; Г. Нарбут. «Зима»; В. Кандинський. «Лінія перетину», К. Білокур. «Привіт урожаю» або інші твори українських та зарубіжних митців, спрямовані на розкриття теми.

порівнює різні за характером лінії; елементи музичного та образотворчого мистецтв (крапка — звук, пляма — нота, лінія — мелодія);

уміє зображувати різні за характером лінії; відтворювати прості за формою предмети; персонажів казок; передавати настрій музики в малюнках-імпровазаціях; застосовує виражальні властивості крапки, лінії, плями;

орієнтується у поняттях: крапка, лінія, пляма, форма, художник.

Синтетичні мистецтва

Інсценізація народних пісень (на вибір). Відтворення рухами характеру мелодій.

Додатковий матеріал (кінофрагменти) (ДМК): м/ф «Олівець і гумка», «Іжачок у тумані», «Принцеса і Людожер», «Життя комах».

Учень / учениця:

уміє передавати жестами й рухами музично-поетичний образ в інсценізаціях народних пісень;

орієнтується у поняттях: мультфільм.

Тема II. Мистецтво — чарівне вікно у світ (16 годин)

Музичне мистецтво

Пісня, танець. Куплет (заспів, приспів), інструментальний супровід. Ритм. Темп. Контраст.

ХТД: спів (кантилена). Сприймання музики, визначення характеру мелодій. Виконання на дитячих музичних інструментах вступу до пісень, ритмічного супроводу. Гра «Луна».

Орієнтовні твори для сприймання

Українські народні пісні та поспівки, танці («Метелиця», «Гопак», «Козачок»); В. Барвінський. «Український танець»; К. Стеценко. «Вечірня пісня»; Р. Шуман. «Дід Мороз».

Орієнтовні твори для виконання

Українські народні пісні «Гарний танець гопачок», «Павочка ходить», «Колядка» та ін.; А. Філіпенко. «Танець осінніх листочків», «Ой заграйте, дударики»; Є. Машканцева. «На лузі»; Н. Май. «Кап-кап-кап», Н. Рубальська. «Танок сніговиків» або інші твори українських та зарубіжних композиторів, спрямовані на розкриття теми.

Учень / учениця:

має уявлення про пісню і танець, темп, ритм у музиці;

розрізняє

пісні й танці; заспів і приспів у пісні;

характеризує настрої музичних творів; порівнює звучання окремих інструментів (сопілка, бубон, скрипка);

уміє співати пісні у відповідному темпі; передавати танцювальними рухами, жестами виражені в музиці емоції та почуття (радість, сум, подив тощо);

орієнтується у поняттях: пісня, танець, куплет, інструментальний супровід, темп.

Образотворче мистецтво

Кольори: основні та похідні, теплі й холодні, світлі й темні. Живопис (елементарне уявлення). Формат (горизонтальний, вертикальний). Лінія горизонту. Форма та розмір.

ХТД: вправи на змішування основних і отримання похідних кольорів. Розбілення й затемнення кольору. Розміщення різних за розміром предметів на аркуші з дотриманням правил їх взаємного розташування. Створення осіннього й зимового пейзажів. Передача кольором характеру музичного твору. Виготовлення святкових масок і прикрас.

ХТ: акварель, гуаш; монотипія, аплікація.

Учень / учениця:

має уявлення про основні та похідні, теплі й холодні, світлі й темні кольори;

розуміє значення кольору як засобу вираження настрою;

уміє утворювати похідні, світлі й темні кольори, використовувати їх у власних композиціях; розміщувати предмети на аркуші;

орієнтується у поняттях: кольори (основні, похідні, холодні, теплі), картина.

Орієнтовні твори для сприймання

М. Примаченко. «Гороховий звір», «Котячий цар»; С. Шишко. «Київська сюїта»; І. Марчук. «Зимовий ранок»; М. Глуценко. «Зимовий день» або інші твори українських та зарубіжних митців, спрямовані на розкриття теми.

Синтетичні мистецтва

Імпровізація танцювальних образів до музики (тема «Фантазія»)
ДМК: м/ф «Фантазія», «Листоноша-сніговик», «Різдво», «Умка шукає друзів».

Учень / учениця:
уміє відтворити танцювальними рухами характер музики.

Тема III. Загадки художніх мов (22 години)

Музичне мистецтво

Вокальна й інструментальна музика, голоси та інструменти. Тембр. Музичний театр: опера, балет. Музична казка.

ХТД: спів (фразування). Сприймання музики, пластичне інтонування. Імпровізація закличок, нескладних ритмічних малюнків.

Орієнтовні твори для сприймання

Н. Барабаш. Опера «Колобові мандри» (арія тіста та ін.); Г. Гриневич. Опера-казка «Плескачик»; М. Чембержі. «Казка про синій пролісок»; М. Сільванський. Музична казка «Івасик-Телесик»; П. Чайковський. Балет «Лускунчик» («Танець феї Драже» та ін.), «Танець маленьких лебедів» з балету «Лебедине озеро»; Р. Шуман. «Балетна сценка» або інші твори українських та зарубіжних композиторів, спрямовані на розкриття теми.

Орієнтовні твори для виконання

Українські народні пісні «Два півники», «А ми просо сіяли»; Я. Степовий. «Сніжинки», В. Книш «Мама»; В. Верховинець. «Ой чого ти, метелику?»; Л. Давидова. «Пролісок»; А. Попович. «Мойї матусі»; М. Катричко. «Подарунок мамі» та ін.

Учень / учениця:
має уявлення про тембр в музиці; музичний театр; оперу і балет;
розрізняє голоси (жіночі, чоловічі, дитячі), звучання хору та оркестру;
порівнює вокальну й інструментальну музику;
уміє співати пісні у відповідному настрої, характері; створювати ритмічні, мелодичні, пластичні імпровізації;
виявляє власне емоційне ставлення до прослуханих музичних творів;
орієнтується у поняттях: опера, балет, соліст, хор, оркестр.

Образотворче мистецтво

Об'ємна форма. Скульптура (елементарне уявлення). Контур, силует. Пальчиковий, ляльковий театри. Художник у театрі. Сценічні костюми, декорації.

ХТД: ліплення казкових персонажів. Створення театральних масок, ескізу декорацій до театральної вистави. Поєднання різних художніх технік у колективній багатофігурній композиції «Театр ляльок».

ХТ: аплікація, ліплення, конструювання з паперу, акварель, гуаш.

Орієнтовні твори для сприймання

П. Сезан. «Арлекін та П'єро»; А. Атрошенко. «Балерина»; М. Шемякін. Декорації до балету «Лускунчик», ескізи костюмів (Лускунчик, Щур зі шматком сиру тощо); О. Головін. Ескіз декорації до казки «Жар-птиця»; Н. Заболоцька. «Весна», афіші до дитячих вистав або інші твори українських та зарубіжних митців, спрямовані на розкриття теми.

Учень / учениця:
має уявлення про роль художника в театрі, костюми, декорації;
розрізняє основні художні техніки (акварель, гуаш, ліплення, аплікація, конструювання) та матеріали;
порівнює художні образи в різних видах мистецтва;
уміє розташовувати предмети на малюнку залежно від їхніх форм і розмірів; створювати прості графічні, живописні та об'ємні композиції;
орієнтується у поняттях: контур, силует, художник у театрі.

Синтетичні мистецтва

Театр. Маски. Інсценізація народних пісень.
ДМК: м/ф «Балет «Лускунчик»», «Котик», мюзикл «Рукавичка»; х/ф «Мама» .

Учень / учениця:
орієнтується у поняттях: театр, маска, костюм, декорація.

Тема IV. Як митці створюють красу (16 годин)

Музичне мистецтво

Композитор і виконавець. Диригент. Народна музика. Ритм. Мова музики (узагальнення). Музикант-педагог. Музика в кіно.

ХТД: спів (унісон). Сприймання музики, характеристика елементів музичної мови. Імпровізація ритмічних зворотів. Гра «Диригент і оркестр» (імітація).

Орієнтовні твори для сприймання

Музика у виконанні трістих музик, оркестру народних інструментів; Й. С. Бах. «Волинка»; В. Барвінський. «Сонечко»; К. Стеценко. Опера «Лисичка, Котик і Півник»; М. Лисенко. Фінал опери «Зима і весна»; Е. Гріг. «Навесні»; К. Дебюссі «Доктор Gradus ad Parnassum»; Н. Нижанківський. «Івасик грає на чельйо»; Й. Штраус. «Казки віденського лісу» або інші твори українських та зарубіжних композиторів, спрямовані на розкриття теми.

Орієнтовні твори для виконання

Українські народні пісні «Вийди, вийди сонечко», «Бім-Бом», «Скрипка і бубон», «Ми маленькі дударі» та ін.; Л. Левітова. «Калинова сопілочка»; А. Філіпенко. «Узяла лисичка скрипку», «Вічний вогонь»; В. Лепешко. «Веселий співак»; Т. Попатенко. «Урок».

Учень / учениця:

має уявлення про народну музику, роль композитора і виконавця у створенні музичного образу, музику в кіно;

характеризує елементи музичної мови (мелодія, ритм, темп тощо);

порівнює музичні та візуальні образи;

уміє співати, імпровізувати прості мелодичні та ритмічні звороти;

виявляє власне емоційне ставлення до музичних творів;

орієнтується у поняттях: народна музика, композитор, виконавець, диригент, ритм.

Образотворче мистецтво

Декоративне мистецтво (елементарне уявлення. Орнамент. Іграшка (народна, сучасна). Декоративний живопис. Художник-педагог.

ХТД: передача стану природи та власного настрою у пейзажі. Ліплення іграшок з подальшим їх декоруванням. Вправи на побудову простих орнаментів. Створення колективної декоративної композиції «Квітуче дерево», «Танок квітів» та ін.

ХТ: розпис, ліплення, аплікація з природних матеріалів, витинання.

Орієнтовні твори для сприймання:

Народні іграшки (косівська, опішнянська тощо); Л. Нікуліна. «Бариня з песиком»; С. Лебедев. «Дівчинка з метеликом»; М. Реріх. «Еверест»; А. Куїнджі. «Вечір на Україні» або інші твори українських та зарубіжних митців, спрямовані на розкриття теми.

Учень / учениця:

має уявлення про декоративне мистецтво, народну іграшку та розпис;

порівнює природні форми та їхні декоративні зображення;

уміє ліпити іграшки, створювати нескладні декоративні композиції та орнаменти; вирізувати з паперу симетричні зображення; виконувати малюнки-імпровізації у процесі сприймання народних пісень;

використовує різні художні техніки та матеріали;

орієнтується у поняттях: народна іграшка, орнамент, розпис.

Синтетичні мистецтва

Рольова гра «Митці» (композитор, виконавець, художник, художник-мультиплікатор). Театралізація: О. Білаш — Г. Чубач. «Свято Букваря».

ДМК: м/ф: «Великий вальс», «Пластилінова ворона», «Гра», «Вінні-Пух», «Бременські музиканти»; х/ф «Перепишучи Бетховена».

Учень / учениця:

уміє виконувати нескладні ролі в театралізаціях;

орієнтується у поняттях: мультфільм, художник-мультиплікатор.

(Далі буде).